

SCI-CONF.COM.UA

**SCIENCE, INNOVATIONS AND
EDUCATION: PROBLEMS
AND PROSPECTS**

**PROCEEDINGS OF IX INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
APRIL 6-8, 2022**

**TOKYO
2022**

SCIENCE, INNOVATIONS AND EDUCATION: PROBLEMS AND PROSPECTS

Proceedings of IX International Scientific and Practical Conference

Tokyo, Japan

6-8 April 2022

Tokyo, Japan

2022

UDC 001.1

The 9th International scientific and practical conference “Science, innovations and education: problems and prospects” (April 6-8, 2022) CPN Publishing Group, Tokyo, Japan. 2022. 580 p.

ISBN 978-4-9783419-3-8

The recommended citation for this publication is:

Ivanov I. Analysis of the phaunistic composition of Ukraine Science, innovations and education: problems and prospects. Proceedings of the 9th International scientific and practical conference. CPN Publishing Group. Tokyo, Japan. 2022. Pp. 21-27. URL: <https://sci-conf.com.ua/ix-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-science-innovations-and-education-problems-and-prospects-6-8-aprelya-2022-goda-tokio-yaponiya-arhiv/>.

Editor

Komarytskyy M.L.

Ph.D. in Economics, Associate Professor

Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe, Ukraine, Russia and from neighbouring countries and beyond. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science. The collection of scientific articles is for students, postgraduate students, doctoral candidates, teachers, researchers, practitioners and people interested in the trends of modern science development.

e-mail: tokyo@sci-conf.com.ua

homepage: <https://sci-conf.com.ua>

©2022 Scientific Publishing Center “Sci-conf.com.ua” ®

©2022 CPN Publishing Group ®

©2022 Authors of the articles

PEDAGOGICAL SCIENCES

34. <i>Chovganyuk O., Vasylechko M., Haman I., Kocherzhat O., Luchko O.</i>
THE FORMATION OF MEDICAL STUDENTS OF RESEARCH WORKS SKILLS	219
35. <i>Harapko V., Popovych N.</i>
USE OF PAPER-BASED AND COMPUTER-MOBILE BASED (QR-CODES) TASKS IN LEARNING ENGLISH GRAMMAR	222
36. <i>Klymchuk I.</i>
ORGANIZATIONAL AND MANAGEMENT ASPECT OF DESIGN OF EDUCATIONAL AND DEVELOPMENT ENVIRONMENT OF THE INSTITUTION OF GENERAL SECONDARY EDUCATION IN UKRAINE	226
37. <i>Naluzhna T. V., Merhel T. V., Sarapuk O. R., Sarapuk I. V., Yusyorchuk U. V.</i>
ORGANIZATION OF FUTURE SPECIALISTS PROFESSIONAL TRAINING IN THE MEDICAL FIELD ON THE BASIS OF INTERDISCIPLINARY INTEGRATION	231
38. <i>Борин Г. В.</i>
ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ДО КЕРІВНИЦТВА ХУДОЖНЬО-КОНСТРУКТИВНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ДІТЕЙ В ЗДО	236
39. <i>Ващенко Л., Новченкова К.</i>
ПОГЛЯД УЧАСНИКІВ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ НА СВОБОДУ ВИБОРУ, ІНТЕРЕС ТА САМОРЕАЛІЗАЦІЮ В ЗАКЛАДІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	240
40. <i>Волік О. В.</i>
ІНШОМОВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ	247
41. <i>Гарасим Ю. А., Криськів М. Й.</i>
СПЕЦИФІКА ЗАСТОСУВАННЯ ВПРАВ НА РЕДАГУВАННЯ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ЛЕКСИКИ	250
42. <i>Гірняк С. П., Стасів І. С.</i>
ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	260
43. <i>Грущак М. В., Криськів М. Й.</i>
РОБОТА НАД ПУБЛІЦИСТИЧНИМ СТИЛЕМ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У 8–9 КЛАСАХ	267
44. <i>Загородня А. А.</i>
ІДЕЇ ДЛЯ ЯКІСНОЇ ПРОФІЛЬНОЇ ШКОЛИ (2017)	278
45. <i>Коваленко К. В.</i>
УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ РЕСУРСУ CANVA В ПРИРОДНИЧІЙ ГАЛУЗІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	286

УДК 372.881.1

**РОБОТА НАД ПУБЛІЦИСТИЧНИМ СТИЛЕМ НА УРОКАХ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У 8–9 КЛАСАХ**

Грущак Мар'яна Василівна,
студентка факультету філології і журналістики,
Криськів Мирослава Йосипівна,
науковий керівник, кандидат педагогічних наук, викладач,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна

Анотація: У статті досліджена проблема вивчення публіцистичного стилю та його жанрів у середніх та старших класах загальноосвітньої школи; запропоновано методичні рекомендації для ґрунтовного засвоєння учнями особливостей цього стилю; підібрано ряд вправ, які сприяють ефективному вивченню жанрів публіцистичного стилю на уроках української мови у 8-9 класах загальноосвітньої школи.

Ключові слова: стиль, публіцистика, жанр, твір-роздум, нарис, репортаж.

Останнім часом з'явилося чимало праць, присвячених особливостям вивчення стилів, проте, незважаючи на це, окремі питання залишаються недостатньо вивченими і потребують осмислення й дослідження. Стосується це в першу чергу публіцистичного стилю та особливостей його вивчення у середній школі. І хоча в окремих статтях, деяких монографіях науковці торкаються цих питань, все ж, на нашу думку, дана проблема залишається мало розробленою.

Об'єктом дослідження статті став жанр публіцистичного стилю та особливості їх вивчення у середніх та старших класах. Якщо у 5-7 класах дається поняття про замітку та її особливості, то у 8-9 класах практикується написання творів на морально-етичну та суспільну тему у публіцистичному

стилі, а вже у 10-11 класах учні звертаються до більш складних жанрів, а саме: виступу під час дискусії, малюнку, статті в газету та ін. Зараз є помітним звернення методистів до нетрадиційних жанрів публіцистики (репортаж, інтерв'ю, фейлетон та інші), але все ж зберігається традиційність більшості з них щодо жанрової різноманітності цього стилю як у підручниках, так і в дослідженнях науковців.

Які жанри найдоцільніше вивчати у школі? Чи варто вводити в шкільний курс нетрадиційні жанри публіцистики? Як навчити учнів розмежовувати публіцистичні жанри? Ці та багато інших питань ще є не розв'язаними у сучасній методиці викладання української мови і потребують ґрунтовного дослідження й вивчення.

Хочеться вірити, що подібне дослідження заповнить одну з прогалів у сучасній методиці викладання української мови у середній школі і дасть поштовх для дослідження у цій галузі. Тоді, коли ця тема буде ґрунтовно вивчена, вчитель зможе глибоко й досконало засвоїти особливості публіцистичного стилю і намагатиметься на уроках дати учням знання, що стосується публіцистики.

У 8-му класі робота з розвитку зв'язного мовлення починається з повторення відомостей про стилі мови. Значна увага приділяється публіцистичному стилю, з особливостями якого учні ознайомились у сьомому класі.

Після цього ведеться робота над стислим переказом (усним і письмовим) текстів публіцистичного стилю на основі телепередач. Урок починається із вступної бесіди, яка активізує увагу учнів на певній темі. Думаємо, що тоді вчитель повинен зорієнтувати восьмикласників уважно прослухати телепередачу і написати переказ на визначену тему («Звідки пішла земля Руська?», «В. Винниченко – громадський діяч і митець. Що важливіше?» та ін.). Далі йде перше уважне прослуховування передачі (наприклад, «Україна на перехресті віків: погляд із минулого в майбутнє» Є. Сверстюка, «Якби ви вчилися так, як треба...» А. Погрібного), текст якої подано.

Після смерті Івана Мазепи вірні йому козаки обрали собі гетьмана. Ним став колишній генеральний писар Пилип Орлик, найближча до покійного людина.

За походженням Пилип Орлик – чех, але свою долю він пов'язав з Україною.

Саме Орлик став натхненником і автором найпершої Української Конституції. У ній говорилося про вільну й незалежну державу, в якій захищаються права людини.

З-за кордону П. Орлик писав відозви до українського народу, посилав в Україну довірених людей. До гетьмана в Бендери стікалися козаки.

Невдовзі Орлик шістнадцятьма тисячами козаків та татарським загоном вирушав у похід на Україну. Його радо зустріли, на бік гетьмана переходили нові й нові люди. Та зрадницьки повелися татари: вони кинулися грабувати й гнати люд у неволю. Населення почало з підозрою ставитися до Орликової спілки з татарами. Справу було провалено. Гетьман повернувся у Бендери. Пізніше Орлик знову організовує військовий похід в Україну, але зазнає поразки. А яким розчаруванням прийшла до гетьмана старість ! Україна остаточно стала руїною.

Свого часу на похороні І. Мазепи Орлик сказав: «Він нехтував усім, навіть самим життям, щоб визволити вітчизну з-під московського ярма». Ці слова стосуються і його самого. Усе життя він боровся за втілення своїх політичних планів і надій. Давайте ж гідно продовжимо справу великого гетьмана! (За М. Слабоштизьким).

Учні помітять, на скільки умовних частин (за змістом) можна поділити текст. Потім відбувається повторне прослуховування передачі за допомогою магнітофонної й одночасно ведеться бесіда за змістом кожної її частини.

У процесі бесіди складається план переказу та добирається учнями заголовок. На завершальному етапі підготовки до письмового переказу слід спочатку переказати зміст передачі усно. Після цього вчитель важкі чи нові для учнів слова записує на дошці, а вже отім клас приступає до письмового

переказу. Домашнім завданням восьмикласникам можна запропонувати написати переказ чи підготуватись до усного переказу у відомому школярам стилі на основі радіо- чи телепередачі, яка їм найбільше сподобалась (за власним вибором).

Закінчується поглиблення знань восьмикласників про публіцистичний стиль мови над усними та письмовими творами – роздумами на морально-етичну та суспільну теми. У 8-му класі опрацювання цього жанру має навчальний характер і зосереджується на нашу думку, на виконанні трьох головних завдань:

- 1) мобілізувати ті знання, уміння і навички з розвитку зв'язного мовлення, які учні набули у попередніх класах;
- 2) чітко розкрити дітям, про що слід написати (чи говорити усно);
- 3) показати на конкретних прикладах як це треба робити.

Урок де розглядається твір-роздум на морально-етичну тему (у публіцистичному стилі), варто почати бесідою, основним завданням якої є повторенням набутих знань про твір-роздум та публіцистичний стиль, а також поглиблення поняття «морально-етичний» [5]. З'ясування згаданого терміна допоможе надати учнівським творам-роздумам чітко тематично-змістового спрямування.

Словник – повинен подбати, щоб учні хотіли висловлювати свої міркування в голос чи на письмі; вміло настроїти на щиру розмову і спрямувати на хвилю творчості. Тематика творів-роздумів може бути різноманітною: «Як маєш брехати, то краще мовчати», «Чи справді нахабство – друге щастя?» та ін.

Для закріплення набутих вмінь і навичок домашнім завданням може бути така вправа:

На власний розсуд відкоригувавши один із планів, скласти за ним усний твір-роздум у публіцистичному стилі (матеріал дібрати самостійно).

Як поважати людину.

I. Хто не хоче, щоб його поважали.

II. Повага до людини – це визнання її цінності.

1. Повага – довіра.
2. Шанувати людину в кожному без винятку.
3. Поважати людину в собі.

III. Взаємоповага – це так важливо!

Що стоїть за поняттям «гідність».

I. Гідність – стрижень людської моральності.

II. Складові частини гідності людини.

1. Гідність особиста.
2. Національна гідність
3. Гідність члена родини
4. Гідність не в мріях, а в діях.

III. Гідність – то вірність високим моральним ідеалам.

Вважаємо, що на уроці з розвитку зв'язного мовлення, де розглядається твір-роздум на суспільну тему, варто з'ясувати, як учні розуміють поняття «суспільний» і з яких джерел люди найоперативніше отримують інформацію про найважливіші події у державі за кордоном. Вчитель повинен чітко наголосити на тому, що твір-роздум на суспільну тему треба будувати, використовуючи матеріал з дитячих газет, журналів, радіопередач. Думаємо, що слід наголосити учням, що при складанні твору роздуму потрібно:

а) знати тему твору-роздуму і добре розуміти її суть;

б) дібрати і зафіксувати у робочому зошиті найбільш цікаву інформацію з радіопередач, газет і журналів, яка послужила б переконливим ілюстрованим матеріалом до поданої теми;

в) умовними позначками вказати, який із зібраного матеріалу підійде для того, щоб чітко сформулювати вступ, а який для тези і для її доказів;

г) обміркувати переконливий висновок на основі сказаного;

д) скласти поширений план усного твору-роздуму;

е) на основі наявного плану подумки скласти текст майбутнього твору-роздуму, визначивши відповідну послідовність висловлювань й абзаців, найдоцільніші мовностилістичні прийоми і засоби текстового зв'язку.

Теми можуть бути різні: «Війні – ні!», «Дбаймо про своє здоров'я!», «Уважне, дбайливе ставлення до людини – завдання кожного» та ін. На наш погляд, уникненню помилок у творах сприяє ознайомлення з якомога більшою кількістю зразків творів-роздумів, які містяться у вправах чи зачитуються вчителем.

Робота з розвитку зв'язного мовлення у 9-му класі починається з повторення і поглиблення відомостей про усі стилі мовлення (в тому числі і про публіцистичний) [1]. Цьому сприяють різноманітні вправи, серед яких є й такого типу завдання:

Прочитати. Визначити тему й основну думку тексту, з'ясувати пряме й переносне значення слова яничар. Визначити стиль тексту, свою думку обґрунтувати. Додержуючи вимог публіцистичного стилю, побудувати розповідь на тему «Хто такі сучасні яничари».

Нація – це ліс, в якому все росте і все потрібне для росту.

Але в лісі водяться отруйні поганки, і їх треба нещадно винищувати, щоб не довелося потім ліквідувати увесь масив.

Найтяжче зло нашої нації – відступництво за ради вигоди. Залишаться ще на довго злодії та вбивці, але яничар мусить загинути. Той покруч, який за високе звання зраджує націю, який за високе посадове крісло продає друзів, який заради кар'єри не пожаліє батьківщини. (За Р. Іваничуком).

Після повторення вивченого дев'ятикласниками пишуть стислий переказ тексту публіцистичного стилю; з цим видом роботи вони не знайомі, і на неї варто відвести дві години. На наш погляд, спочатку слід подати коротку довідку, що стосується даного тексту, а тоді вчитель читає його. Робота над текстом проводиться у формі бесіди з учнями на основі ретельно дібраних запитань. Потім школярі доводять, що текст написаний публіцистичним стилем, а тоді працюють над складеним планом. Після повторного прочитання вчитель, на нашу думку повинен звернути увагу дев'ятикласників на слова, важкі для написання (їх варто записати на дошці). Учні починають викладати

текст спочатку на чернетці, а тоді переписують у зошит відредагований переказ.

Значна увага приділяється у 9-му класі написанню вибіркового переказу тексту публіцистичного стилю, методика проведення якого впливає з його характеру – націлення до виділення у змісті тексту одного з питань [3]. Готуючи учнів до сприймання тексту, варто наголосити на головних моментах чи проблемах, які лягли в основу і повинні бути відображені у майбутніх переказах школярів. Підготовкою до такої роботи може послужити дане завдання.

Самостійно прочитати текст, переказати (усно) одну з таких його частин (за власним вибором):

Те, що стосується життєвого шляху Романа Галушки – Романовського (Самовидця); роздуми автора щодо ролі літописців в історії; про значення «Літопису Самовидця» для нащадків.

Козацький літописець

Хтось з видатних людей сказав: «Усе минає, а слово залишається». Зникають у безвісті держави, на порох розсипаються величні будівлі й пам'ятники, все стає тліном і прахом, а написане слово залишається. Залишається й несе крізь віки вкладений у нього зміст і голос людської душі. Це – одне з найбільших див нашого світу.

Ми майже нічого не знали б про давню давнину, аби історія не подарувала нам літописців, людей, мобілізованих на виконання свого обов'язку перед далекими нащадками. Це обов'язок й правди. Літописці – зв'язківці між епохами, посланці з далекого минулого в майбутнє. Для них головним було зафіксувати в слові, перенести крізь провалля часу все є, чим їхні сучасники.

У науці широко знаний рукопис під назвою «Літопис Самовидця». Таку назву дав йому Пантелеймон Куліш. Невідомий автор сам був очевидцем і учасником подій, про які він оповідає у своєму літописі. Багато із зафіксованих ним подій не відбито більше ні в яких матеріалах. Події літопису охоплюють другу половину XVII століття. В ньому згадується велика кількість людей:

визначні козацькі проводирі, починаючи від Богдана Хмельницького й закінчуючи Іваном Мазепою, полковники, обозні, столики, польські шляхтичі, російські вельможі. За «Літописом Самовидця» можна вивчати тодішню географію України – в ньому наведено назви сотень належних пунктів.

Більшість дослідників зійшлося на думці, що автор рукопису – генеральний підскарбій Січі Роман Ракушка – Романовський. Він цілком заслужено вважається видатним державним діячем України другої половини XVII століття. Ось військова кар'єра цього козака: ніжинський столик, далі полковник суддя, згодом – одна з найпомітніших осіб в уразі гетьмана Івана Брюховецького. Після гетьманування Брюховецького Ракушка – Романовський мав уже духовний сан, став священником на Лівобережній Україні. Помер вісімдесятилітнім.

«Літопис Самовидця» став важливим джерелом для вивчення історії України. Він був зразком і основою для пізніше творених козацьких літописів Григорія Грябянки та Самійла Величка. Свого значення літопис не втратив і донині. Кожен, хто хоче знати минуле нашого народу, черпає з «Літопису Самовидця» багато важливих фактів обставин тодішніх подій (З книжки «З голосу нашої Клію»).

Познайомивши підлітків з метою роботи й активізувавши їхні знання слід запропонувати їм уважно прослухати текст, відібрати з нього й усно переказати те, що ляже в основу письмової роботи. Підготовка до переказу полегшується відповідно побудованою вступною бесідою з учнями на основі спеціально дібраних запитань. Після роботи над складеним планом і повторного прочитання тексту вчителем учні приступають до вибіркового усного переказу. Потім дев'ятикласники приступають до письмового оформлення своєї роботи. Вчитель повинен зосередити особливу увагу учнів на різниці між стислими та вибіркковими переказами, бо досить часто школярі їх плутають.

У 9-му класі продовжується робота над вдосконаленням вмінь і навичок писати твори у публіцистичному стилі на суспільну та морально-етичну теми. Для цього учням пропонується кілька тем на вибір («Батьківщина – територія

чи колиска душі?», «Умій дякувати за добро», «Живе той, хто творить») та орієнтовний план твору, за яким проводиться підготовча робота (учні відвідують музей, організовують екскурсії та зустрічі щодо теми). У зошиті записують план, роблять помітки, виписують цитати. Вчитель проводить вступну бесіду щодо теми і записує зразки написання таких творів. Проаналізувавши робочі матеріали, осмисливши тему і зробивши деякі записи на чернетці, дев'ятикласники виступають на уроці, якщо твір усний, або письмово оформлюють у зошиті, якщо твір письмовий.

Варто використати нетрадиційний підхід до такого виду роботи. У цьому випадку вчителю слід наголосити на двох формах побудови роздуму. Якщо вже відомо загальне положення, яке потребує доведення, використовується дедуктивна форма. Схема такого роздуму має вигляд:

ТЕЗА – ДОКАЗИ – ВИСНОВОК

Щоб за наявності фактів зробити певний висновок, використовують індуктивну форму роздуму, схема така: ДОКАЗИ (факти, їх аналіз та синтез) – ВИСНОВОК. Теза у такому роздумі відсутня.

Після цього можна запропонувати таке завдання, яке, на нашу думку, буде цікавим для учнів:

Використовуючи індуктивний та дедуктивний способи викладу, скласти (усно) роздуми, використавши як тези подані вислови.

ТЕЗА – ДЕДУКЦІЯ – ДОКАЗИ

Кожній людині мила її рідна мова, тому що...

Шанобливе ставлення до матері – ознака високої моральності народу, через те що...

ДОКАЗИ (ФАКТИ) – ІНДУКЦІЯ – ВИСНОВОК

... отже, той, хто дихає суржикам, не може мати духовного здоров'я

... родина – то корабель, що несе людину через бурхливе море життя.

Таким чином, вдосконалення системи вивчення публіцистичного стилю у школі триває, час від часу переглядається його жанрова різноманітність у чинній програмі. Думаємо, що зміни у ній зумовлені часом. Цей фактор має

відчутний вплив саме на публіцистику. Ще кілька років тому учні писали твори на суспільно-політичну та патріотичну теми. Зараз більша увага приділяється морально-етичним проблемам, хоч збережені у чинній програмі твори на суспільну тему.

Незважаючи на те, що підручники зазнали певних змін, все ж традиційність у вивченні публіцистичного стилю зберігається. На наш погляд, це також потрібно, але уроки зв'язного мовлення для того й існують, щоб навчити учнів створювати зразки різних жанрів. З цього приводу нам здається зайвим такий вид роботи як переказ тексту публіцистичного стилю (7, 8 і 9 класи) або написання творів на морально-етичну і суспільну тему (8, 9 та 11 класи). Хоч є важливими, але, на нашу думку, не варто акцентувати увагу школярів саме на цих видах роботи протягом трьох років. Думаємо, що у старших класах ці завдання слід замінити розглядом таких жанрів публіцистичного стилю, як памфлет, нарис, репортаж, фейлетон. На це кілька причин: по-перше, підвищиться інтерес учнів до публіцистики, по-друге, різноманітність жанрів лише збагатить знання учнів про даний стиль, по-третє, такі види роботи особливо стануть у пригоді тим дітям, які мріють у майбутньому стати журналістами, публіцистами, політичними діячами.

Учитель повинен ознайомити учнів з особливостями газети. Для того варто використовувати пресу. Потрібно навчити школярів правильно аналізувати матеріали, які вона містить, зіставляти їх з ознаками певного жанру та робити аргументовані висновки з того приводу.

Отже, на уроках, присвячених розгляду публіцистичного стилю та його особливостей, варто більше використовувати Інтернет-газети, блоги, записи телепередач для того, щоб діти могли проаналізувати матеріали, вміщені у них, і навчитися на наочних зразках самостійно складати твори різних жанрів. А найголовніше полягає у тому, що це допоможе школярам у виробленні навичок правильного спілкування та викладу своїх думок як в усній, так і письмовій формі. Саме це є дуже важливим для сучасного суспільства.

Список літератури

1. Глазова О., Косян Т. Твори публіцистичного стилю (11 кл.). *Дивослово*. 2003. № 9. С. 40-45.
2. Грибіниченко Т. О. Твір публіцистичного стилю на суспільно-політичну тему у 8 класі. *Українська мова і література в школі*. 2001. № 2. С. 48-57.
3. Довга О. М. Учнівські твори на морально-етичні теми. *Українська мова і література в школі*. 2008. № 7. С. 19-29.
4. Коваль А. П. Практична стилістика сучасної української мови. Київ : «Вища школа», 1997. 360 с.
5. Стріляна А. М. Уроки розвитку зв'язного мовлення у 8 класі. *Українська мова і література в школі*. 2011. № 4. С. 41-54.
6. Шелехова Г. Про систему роботи з розвитку зв'язного мовлення учнів. *Дивослово*. 2001. № 1. С. 26-29.